

Cançó de *L'avalot de les quintes* (1773)

Josep Moran i Ocerinjauregui*

Al Dr. Joaquim Molas i Batllori

Introducció

L'Avalot de les Quintes de 1773 probablement no ha tingut en la historiografia catalana l'atenció que es mereix. No apareix ni tan sols esmentat en obres d'enfocament ben diferent, com són la *Història de Catalunya* de Ferran Soldevila, o la que sota la direcció de Pierre Vilar ha estat publicada recentment, i tampoc en l'obra més específica de P. Voltes, *Carlos III y su tiempo*.¹ Sí que li dedica un apartat Joan Mercader en la seva obra *Els Capitans generals (segle XVIII)*,² que de fet és un resum del capítol dedicat a aquest episodi per Jaume Carrera i Pujal en les seves obres: *Historia política y económica de Cataluña. Siglos XVI al XVIII*³ i *La Barcelona del segle XVIII*.⁴

Aquest episodi, però, sí que ha estat tractat pels historiadors de la cultura i de la literatura catalanes Enric Moreu-Rey, *Revolució a Barcelona el 1789*⁵ i Max Cahner, *Literatura de la revolució i de la contrarevolució (1789-1849)*.⁶ Aquests autors l'han considerat com un precedent dels fets que tingueren lloc a Barcelona el 1789, l'any de la Revolució Francesa.

* Professor de la Universitat de Barcelona i membre de l'Institut d'Estudis Catalans.

1. P. VOLTES, *Carlos III y su tiempo*, Barcelona, Juventud, 1964.
2. Joan MERCADER, *Els capitans generals (segle XVIII)*, Barcelona, Teide, 1957, pàg. 108-110.
3. Jaime CARRERA PUJAL, *Historia política y económica de Cataluña. Siglos XVI al XVIII*, Barcelona, Bosch, 1947, vol. II, pàg. 447-453.
4. Jaume CARRERA I PUJAL, *La Barcelona del segle XVIII*, Barcelona, Bosch, 1951, vol. I, pàg. 69-82.
5. Enric MOREU-REY, *Revolució a Barcelona el 1789*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1967, pàg. 53-58.
6. Max CAHNER, *Literatura de la revolució i la contrarevolució (1789-1849)*, Barcelona, Curial, 1998, vol. I, pàg. 11-28.

Encara que Carrera i Pujal es refereix al rerefons polític del cas més enllà de la descripció detallada de les causes i de les conseqüències directes de la revolta en relació amb les quintes, els autors esmentats que el segueixen no han aprofundit prou en aquest sentit; i és potser per això que el fet no ha merescut una atenció més gran en la historiografia general.

Hi ha un autor, però, que ha tractat més a fons aquesta qüestió: Francesc Tort Mitjans, en la seva obra *El obispo de Barcelona Josep Climent i Avinent, 1706-1781*,⁷ hi dedica tot un capítol titulat «Motín de Quintas», on tracta de la dimissió forçada d'aquest prelat el 1775 a causa, precisament, de la seva implicació en els fets i de la interpretació política de caràcter sediciós i separatista que en va fer el govern de Madrid, és a dir el del rei absolutista Carles III. F. Tort, ultra la bibliografia existent del cas, ha consultat també nombrosa documentació inèdita, pública i privada, que s'hi refereix (entre la qual volem remarcar l'interès del dietari dit *Lumen Domus* del convent dominicà de Santa Caterina de Barcelona, que es conserva a la Biblioteca de la Universitat de Barcelona) i que no havia estat tinguda en compte pels autors anteriors. Cal dir que la historiografia recent tampoc no té en compte aquest estudi de F. Tort, potser perquè tracta d'un personatge eclesiàstic.

Segons reporta Tort, el Consell de Castella emeté el 10 de setembre de 1774 el dictamen següent: “*El Consejo, Señor, halla confirmado en este expediente el orgulloso espíritu que revive y domina el corazón de los catalanes para restituirse a las libertades de los antiguos fueros que por justas y graves causas les están derogados y el anhelo que muy a las claras descubren de gobernarse por distintas reglas y leyes que las comunes a toda la Nación, como si Cataluña fuese algún otro Principado distinto independiente de los muchos que componen unidos el todo de esta gran monarquía, en que se ve que el clero, la nobleza y el pueblo de Cataluña piensan de un mismo modo, creyéndose con derecho de gozar de más distinciones que las otras provincias*”; Tort informa també que el Consell de Castella denuncià la representativitat il·legal, que s'havia arroгат la diputació dels gremis (que s'havia format a Barcelona per ajudar a resoldre el cas amb el consentiment de les autoritats borbòniques locals), en erigir-se “*en democracia o república con notable perjuicio y acatamiento de los derechos de la soberanía y usurpación de las facultades*”, pròpies del rei.⁸

Aquest discurs ens mostra que, malgrat el desenvolupament econòmic de Catalunya en aquest període de la Il·lustració, hi havia una desconfiança política profunda per part del govern de la monarquia absoluta, de base castellana, envers el poble català que comprenia tots els estaments, fins i tot la noblesa, que si més no teòricament havia de ser partidària de la casa de Borbó i que formava part del govern local, però que, com diu bé la cançó que oferim tot seguit tenia una funció ambivalent: “*mirant contentar-na-l rey / no descontentant la pàtria*” (estrofa 60).

La cançó

En aquest context fou escrita aquesta cançó. Com hi podem comprovar, ultra una descripció dels fets que intenta conciliar les opinions i donar una sortida po-

7. Francesc TORT MITJANS, *El obispo de Barcelona Josep Climent i Avinent. 1706-1781*, Barcelona, Balmes, 1978.

8. TORT MITJANS, *El obispo de Barcelona...*, pàg. 358.

líticament correcta al cas, hi ha un propòsit de crear un estat d'ànim d'adhesió a la monarquia a base d'identificar-la amb els mites i els fets gloriosos de la història de Catalunya que demostren “*la noblesa de la nació cathalana*” (estrofa 98), pel fet que “*nostre compte també és rey de las Índias y de Espanya*” (estrofa 104).

El manuscrit d'aquesta cançó, de cinc pàgines, escrit amb lletra molt regular però amb algunes correccions d'interpretació difícil, es troba a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (Ca l'Ardiaca), solt, en una caixa sota l'epígraf “Fragments literaris”, sense que n'hi consti la procedència. No hi ha títol en l'original, però l'estrofa 6 es refereix a “*esta cançó*”, substantiu que hem mantingut en el títol que li hem donat.

No hi consta tampoc l'autor, però sí que sabem que era barceloní, perquè ho afirma en l'estrofa 6; tenint en compte els fets històrics que esmenta, podem suposar que, tot i el caràcter popular que l'obra presenta intencionadament, devia ser una persona il·lustrada i bona coneixedora dels fets que explica. Pensem que aquest devia ser un clergue, per la deferència amb què es refereix al bisbe i pel caràcter piadós de la narració. I com que l'estrofa 85 es refereix a sant Francesc (“*lo serafí llagal*”) i al convent de framenors de Barcelona, bé podia ser un membre d'aquesta comunitat.

Quant a la data de la redacció, el text és molt precís: la cançó fou escrita el 25 de juliol de 1773, diada de Sant Jaume, considerat patró d'Espanya (estrofes 5 i 6); es tracta, sens dubte, d'una data convencional, adient a la ideologia que vol transmetre l'autor.

E. Moreu-Rey publicà en la seva obra esmentada sis fragments de cançó que es refereixen als avalots del 1773. Els dos fragments primers no corresponen a l'obra que oferim, però els altres quatre són reproducció parcial d'aquesta obra, concretament de les estrofes 13, 14, 15, 51, 52, 53, 70, 71, 72, 73 i 74; com a referència general de la procedència de tots aquests fragments, Moreu indica: “(*Arxiu Històric de la Ciutat, Ms. A362, f. 157-159, 164, etc.; Id., Miscel·lània Arrau*)”.⁹ Cahner reproduceix del llibre de Moreu-Rey les estrofes 71-74, i afirma que aquest autor “*diu haver-lo copiat d'una composició continguda en un manuscrit de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona titulat Miscel·lània Arrau, no localitzable*”.¹⁰ Com que les dades que dona Moreu-Rey respecte de les fonts que utilitza són ambigües, crec que és possible que hagi tingut a la mà el mateix manuscrit que nosaltres transcrivim, perquè encara que la seva versió presenta algunes petites variants respecte de la nostra, aquestes poden ser degudes a la regularització lingüística que presenta la versió de Moreu-Rey.

D'altra banda, creiem que és possible que en el seu temps aquesta cançó no hagués tingut gaire difusió, almenys obertament, i per aquest motiu no devia ser recollida ni esmentada en obres i repertoris posteriors, com el manuscrit A-362 de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, que utilitzen Moreu-Rey i Cahner, dels primers decennis del segle XIX.¹¹ Això potser és degut al fet que la dimissió forçada de Climent produí una consternació popular que alarmà les autoritats de

9. MOREU-REY, *Revolució a Barcelona...*, pàg. 58.

10. CAHNER, *Literatura de la revolució...*, pàg. 21.

11. La primera cançó que conté data de l'any 1810; aquest manuscrit, a més de les cançons que transcriu M. Cahner, a partir de la pàg. 200 conté còpia de diversos documents oficials referents als fets de 1773.

Madrid, fins al punt de témer una revolta popular, de manera que la cort va advertir secretament a Climent que “*cualquier cosa que sucediera en Barcelona se le atribuiría a él*”.¹² No devia ser oportú, doncs, de remenar una qüestió que preocupava les autoritats, i, d'altra banda, potser en aquells moments no hauria estat ben rebuda popularment una obra escrita amb la intenció de conciliar l'afecte del poble català amb la monarquia. En qualsevol cas, però, és clar que els catalans de llavors, és a dir, d'abans del Romanticisme, més enllà de l'adhesió obligada a la monarquia borbònica absolutista, posseïen uns valors identitaris i una consciència històrica comunitària.

La nostra transcripció segueix les normes habituals en aquesta mena de textos: hem respectat sempre la grafia original, però hem regularitzat la puntuació i l'ús d'accents, guions i apòstrofs, segons la normativa actual, i indiquem amb un punt volat les elisions que avui no se solen representar gràficament. També respectem la numeració de les estrofes de quatre versos, que apareix en l'original.

En la exelent Barcelona de grans glòrias coronada, la qu'és trono de Maria y té un àngel per sa guarda.	1
La que fou cort de Ataülfo, el primer trono d'Espanya, las cendras d'est primer rey dins en sas entrañas guarda.	2
La que sacudí lo yugo de Mahoma y sa canalla, y posant-se en llibertat per gents diversas la guaña.	3
La que ab gran fidelitat, tant divina com humana, és estada, és y serà entre totas pura y sana.	4
En lo any de mil set-cents setanta-tres y en jornada vint-y-sinch de juliol, qu'és lo sant patró d'Espanya, en esta Ínclita ciutat, per un qu'és fill de tal mare, s'és escrita esta cansó per motiu que l'acompanya.	5
I és per uns cert moviments que féu nostra jovenalla per no voler ser quintats ab sentit que'l rey nos mana.	6
No penso agraviar ningú, sí sols veritat gastar-na,	7

12. TORT, *El obispo de Barcelona...*, pàg. 373.

y aixís estau-me atents que ara vaitg a declarar-ma.	8
Nostre compte, y gran señor, qu-és Carlos 3, rey d'Espanya, sorteig se fassa ab amor ab sa orde diu y mana.	9
I est sia de homes solters, joves y de fama y cana, per lo rehemplàs de l' exèrcit de la corona de Espanya.	10
Donan-li cada província la gent se li aseñala, i asò sia cada any de la gent que allí li fàltia.	11
En lo any setanta-tres lo nostre general mana se fasa lo allistament per lo sorteig comensar-na. ¹³	12
La ciutat rebé la orde de que-n planta deu posar-la, mes com era de mal fer no sàban com comensar-na.	13
Vàrias juntas tingueren però al fi determinaren que tots los proms dels comuns dels seus deuen llistas dar-na.	14
Quédan estos admirats però pitició acompanyan que los déixian ajuntar per representà'l monarca,	15
puig pènsan continuarà la exepció que fins ara nosaltres avem lograt per sa pietat soberana,	16
en fer-ne la nostra gent voluntaris ab gran garra conforme se ha practicat sempre que-l rey gent demana.	17
Lo qe no han concedit, y luego de absolut mànan a el noble Ajuntament las llistas deu practicar-na.	18

13. Bernardo O'Connor y O'Phaly, que el 1772 fou nomenat capità general interí de Catalunya, d'acord amb el seu antecessor, el comte de Ricla, llavors secretari de Guerra, intentà d'implantar a Catalunya el sorteig per al servei militar. Com a conseqüència dels fets que s'hi produïren fou rellevat del càrrec el mateix any 1773.

Lo dia de santa Mònica diada fou señalada, que isqueren a pèndrer noms a tota la jovenalla.	19
Quant los miñons ho saberén a patrullas se formàban portant a las mans bastons y detrás d'estos anàvan.	20
Luego que ells los veren la campaña desempàran y carregats de temor a rrefugi se posàran.	21
Luego doblar lo número, que ha tothom admirava vèurer tal confusió sent cosa que no-s pensava.	22
Cridàvan tots viva-l rey, quinta ab nosaltres no campa, puig nostre rey y señor tal ordre no-ns ha manada.	23
Però tots volem servir-lo voluntaris ab gran garra, y darramarem la sanch si necessitat ho clama.	24
Apatrullats, y cridant, ab tres brassos, dich, estàban, uns dins en la cathedral, altres al pla del Pàlacio.	25
Altres van per la ciutat recultant a qui trobàban, y no bolent-ne seguir lo bastó li aplanàvan.	26
Lo dia quatre de maig, dia de Mònica santa, gran fou la commució però major la maraña.	27
Perquè veure-l general tenir las botas posadas y dar orde als comandants y tocar a generala.	28
Prengueren tots los soldats cada un son lloch y arma y posats a punt de guerra y promptes a disparar-na.	29

A rrebato també ohïm, tocaba nostra Onorata, ¹⁴ la que asustaba la tropa y ha nós (no) la pell de cabra.	30
Alterada la ciutat, tothom las portas tancaba pregant Déu do quietut per medi de santa Eulària.	31
Quan lo señor bisbe veu cosa tant desbaratada, encontrar los miñons ba i d'esta manera als parla:	32
“què-s lo que voleu, fills meus? tracteu de asosegar-vos, que jo faré per ma part tot allò que m'acompanya.”	33
“Nos vòlan quintar, señor, dient-ne que'l rey ho mana; si una tal orde hi agués bé l'aurían publicada.	34
Per tant no-sosegarem fins ha tant que vustè vàgia al Palau del General y fer que quinta no mània”.	35
Vehent-ne lo bon pastor lo sentiment ab què-stàban los añells de son remat, va allí hont se li demana,	36
a-plicar-na sos oficis per la quietut lograr-na, suplicant cesi la quinta a los gefes ho demana.	37
Y no ignorant los geffes l'inportant que ha tots estava lograr-na la quietut ab medi l'an procurada.	38
Luego ab públich pregó suspèndrer quinta declara	

14. L'Honorata era la campana de les hores, que també s'utilitzava per tocar a sometent. Trençada a la Guerra de Successió per una bomba, segons CARRERA I PUJAL, *La Barcelona del segle XVIII...*, pàg. 343-355, el 1718 es va demanar permís al rei per fer-ne una de nova, que fou denegat: “*habiendo sido esta campana la que tocó los movimientos de las sediciones, y por otros motivos que Su Majestad ha tenido presentes*” decidí que fos desfeta “*y que en tiempo alguno se vuelva a ejecutar esta campana*”. Com que la campana Tomassa, que tocava les hores en substitució, tenia un so insuficient, el 1758 l'Ajuntament demanà permís de nou per fer la campana de les hores i, com que no va rebre resposta, decidí construir-la. Com que aquesta campana nova tenia el so deficient fou substituïda el 1763, i aquesta altra fou destruïda el 1773 arran d'aquests fets.

de part del Real Acuerdo y del general que mana, fins ha tant que la persona del rey ne sia informada y resòlguia lo millor per la província y la Espanya.	39 40
Un escamot de minyons dret al portal nou anaren, y encontrant aquest tancat a l'oficial demànan que se digna obrir la porta, que fora volen anar-sa, a lo que los respongué: “luego si·l govern ho mana”.	 41 42
Estant ab estas rahons, los del registre dispàran tres furiosos trabuchs que de això molts morts quedaren.	 43
Aquí fou un gran tropell puig enraviats estàban per tal traidora acció com esta que ha passada.	 44
Cuidant pèngian los burots, si no hem nós de matar-los, la justícia los prengué y a la Ciutadela·ls tanca.	 45
Tot a vista dels miñons per poder aquietar-los; hi'ls promet donar-los càstich segons la ley de la causa.	 46
La justícia per la nit [a la] ¹⁵ ronda als encomana y llicència los van dar per a poder ajuntar-se.	 47
Luego van convocar los vocals ab tota instància, y elegiren diputats per a cuidar de la causa.	 48
Dotze foren elegits per representa'l monarca los fets nos han suchsehīt en la nostra màrtir pàtria.	 49
Estos patrons elegits ab ayre van acceptar-o	

15. Aquest fragment presenta una correcció gràfica en l'original de lectura dubtosa; la versió que donem sembla la més correcta.

esperançats del remey per l'amor que·ns té·l monarca.	50
No contents de tot açò grans providències donàvan aquells del consell de guerra y lo general ho mana:	51
fortificant los portals, Ciudadela y Daraçana, com hi també Monjuhïc, qu·és la millor amenaça.	52
Y també provisions de boca y de guerra mànan, amençant-ne gran siti a gent qe no tenen armas.	53
Puig los de la commució ninguna arma portàvan de aquellas que són de foch ni menos n'i agué de blanca,	54
ni maltractaren a dos ni contra lo rey anaren, sols lo fi fou reternir-se perquè·n sabés lo monarca,	55
considerant-se enganyats com en altre temporada, governant lo de La Mina ¹⁶ de fer artillers nos mana,	56
dient era orde del rey, y tal cosa averiguada d'ell fou sola fantasia per si més onra guañar-na.	57
Sabut que fou en la cort lo que·n Barcelona passa, mànan luego baixà'l punt Copons de la Manresana, ¹⁷	58
y ab ell altres dos subjectes lo nom de estos no·s calla, lo hun té per nom Novell l'altre de Po[n]sich se aclama. ¹⁸	59

16. Jaime Miguel Guzmán Dávalos y Spínola, marquès de La Mina, fou capità general de Catalunya en els períodes 1742-1746 i 1749-1765.

17. Segons J. Carrera i Pujal, "*Els successos de Barcelona alarmaren les altes esferes del govern de Madrid, com ho prova l'ordre del Rei de què efectuessin un viatge exprés i ràpid a la ciutat els dos diputats de la noblesa catalana residents a la cort, amb l'objecte d'apaivagar els ànims*" (*La Barcelona del segle XVIII*, pàg. 75). El 1767 fou concedit el títol de marquès de la Manresana a Ramon Ignasi de Copons i d'Ivorra, baró de Cervelló (dit de Sant Vicenç dels Horts, que era el centre d'aquesta baronia) i senyor de la Manresana.

18. Francesc Novell (o de Novell), membre de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, el 1763 era regidor substituït i el 1769 regent perpetu de l'Ajuntament de Barcelona. Ramon

Y arribats en Barcelona junta vàran destinar-na mirant contentar-na-l rey no discontentant la pàtria.	60
Se ingeniaren tan bé en la nostra flor de España que quedà cont[ent] lo rey y també la jovenalla,	61
puig entregaren la gent belicosa ab gran garra y tots ab contento diuen víctor lo rey y la pàtria.	62
Cesà aquí la inquietut per alguna temporada, que pariran molts preñats ab ocasió comprada.	63
Lo dia quinse de juny brega hi agué altre vegada procurant tal quietut qui quietut deu buscar-ne. ¹⁹	64
Y fou que-n la Blancaria, per la prosesó que i passa del Señor sacramentat de Sant Cugat nomenada, ²⁰	65
tots los anys se planta un maig, ²¹ pollastres per anramada, y són per a qui los heu quant la prosesó ha pasada.	66
Luego que agué passat la gent comensà arrimar-se, y un soldat y un mariner barallas vàran travar-na.	67
Acudí lli un centinella y ab lo fusell colps donava a tota la multitud, y aquí comensà la dansa.	68
Perquè alterada la gent contra d'ella van girar-se, luego vingué la guarda y per adovar ho espatlla.	69

de Ponsich i de Camps, doctor en lleis i membre de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona des del 1735, fou regidor perpetu d'aquesta ciutat des del 1746; morí el 1775. Agraïxo al Dr. Josep M. Torras i Ribé aquestes dades.

19. Aquest conflicte ocasional revela prou bé la relació crítica entre la tropa de la guarnició i la societat civil en aquells moments.

20. El carrer de la Blanqueria és dins el terme parroquial de Sant Cugat del Rec.

21. Es tracta d'un arbre de maig, guarnit de flors i cintes.

Vingué la cavallaria ab fúria delirada, i la espasa a la mà ferint qui més prop trobava.	70
Los paisans ab crits y pedras com podían se tornàvan, y forman-ne una barrera formàvan camp de batalla.	71
Sabut pel governador, tropa mana retirar-na, hi'ls destina la Esplanada ²² posar-se a punt de batalla.	72
Los paisans desesperats sos judicis ban formant-ne, allí tots amotinats demanant de tot venjar-se.	73
Alcaldes y diputats procurant amañagar-los los ne feren desistir de l'empeño que-s posàvan.	74
Visita lo general la tropa a la Esplanada a la nit y a cavall, ab atxas lo acompàñan.	75
Dóna l'orde li apar y después van retirar-se, igualment també-ls paisans hi aquí va tranquilisar-se.	76
Los diputats elegits junta vàran destinar-na, per los medis ne pendran en vista dels fets nos pàssan.	77
Igual lo consell de guerra procura nos crimirar-nos, y també-l sor. fiscal sumària nos ha tirada.	78
Tots acúdan a la cort per a que-ns fàsan la barba, y remirant los escrits justícia n'em alcançada.	79
Per la pietat del rey, que Déu nos mantinga y gua[r]da, alçant indult de la quinta, y per los demés fets mana.	80

22. L'Esplanada era situada entre la ciutat i la Ciutadella, no gaire lluny del palau on residia el capità general, al Pla de Palau.

silenci perpètuos tinga per una y altre vanda; hi-s tinga per pauta-l vando. ²³	81
Per aquets fets despatxat per la corona d'Espanya, que-n ninguns fets dels paisans la tropa no deu posar-se.	82
Bé han procurat deslluhir nostra fama invidiable, mes res no han conseguit mediant la divina g[r]àcia,	83
procurant-la alcansar la nostra patrona Eulària, puig té ab guarda la ciutat com ho diu al Patriarca. ²⁴	84
És lo serafí llagat y de los menors gran pare, consta lo que d'ell tinch dit en son convent ab retaula.	85
També nos ha franquejat sa misericòrdia y gràcia la nostra amada perla y patrona mercenària.	86
Los qu·eu aixit destinats per lo servei del monarca procureu molt agraïts servir-lo de bona gana.	87
Los catalans que-n sas mans harríban a tenir armas, tots, diu, que són grans soldats Carlos ters, rey que buy mana.	88
Esperam reverdireu glòrias de edats pasadas que aquells nostres majors bruñiren ab sa espasa.	89
Y perquè imitar pugueu ab lo que vos sia dable, vos ne buy representar certas cosas memorables:	90

23. En el *Lumen Domus* de Santa Caterina hi ha l'anotació següent: "Extracció de 29 fadrins per la milícia feta ab artifici. En effecte, el dia 11 de juny de 1773 se tragueren a sort 29 jóvens o fadrins per servir al rey. Se féu l'extracció ab tota quietud. Però tots los que sortiren per servir al rey ya eren comprats y se havien obligat per diners que-ls havia promès la ciutat [per] servir al rey [...]." (vol. III, pàg. 461).

24. Probablement es refereix a Francesc Climent, dit Saperà, que fou patriarca de Jerusalem, i bisbe de Barcelona entre 1410-1415 i 1420-1430, del qual diu S. Puig i Puig: "fomentó, según Tarafa, el culto a Santa Eulalia, la Santa Cruz, la Virgen Santísima y Todos los Santos" (*Episcopologio de la sede barcinonense*, Barcelona, 1929, pàg. 317).

Cerdeña, Iviza y Mallorca, Menorca y la Siciliana, yslas són que se rendiren a la forsa cathalana.	91
Aquells regnes venerats de Múrcia, València y Nàpols, per nostres valors subjectes se veren a tota España.	92
Aquell ducat de Athenas y també'l de Neopàtria, los aplacà son argull nostra valerosa maña.	93
La isla regne de Còrcega Y altres conquistas vàrias ho entregàrem subjectes al soberà que'ns manava.	94
En la guerra de Pavia lo rey Francisco de França ha un català pres s'entrega hi a ell rendí sa espasa. ²⁵	95
En Sant Joan de Latran un exèrcit saquejaba, defensaren lo dit temple alguns cathalans de fama.	96
Quan lo pontífice ho sabé los escuts d'estos demana y en el ruedo de dit templa [allí] ²⁶ col·locar-los mana, per a què cònstia en lo món esta ydalguia santa y eternizar la noblesa de la nació cathalana. ²⁷	97
Un compte de nostra terra com la història proclama salvà la honra y la vida ha una emperatriu alemaña. ²⁸	98
	99

25. Francesc I fou fet presoner el 1525 a la batalla de Pavia pel tortosí Joan Aldana.

26. Aquest fragment presenta una correcció gràfica en l'original de lectura dubtosa; la versió que donem sembla la més correcta.

27. Es refereix a l'ocupació de Roma per les tropes de l'emperador comandades per Hug de Montcada el setembre de 1526, l'any anterior del saqueig de Roma. Segons N. FELIU DE LA PENYA, *Anales de Cataluña*, vol. III, pàg. 169, a la porteria del convent de la Mercè de Barcelona (avui Capitanía General) hi havia pintada en el seu temps aquesta gesta. Agraeixo al prof. Pere Molas les seves indicacions per localitzar aquest episodi.

28. Segons una llegenda recollida per Desclot com a fet històric, una emperadriu d'Alemanya acusada d'adulteri fou salvada per la gesta d'un comte de Barcelona, atribuïda a Ramon Berenguer III o al seu fill Ramon Berenguer IV.

De d[o]n Dalmau de Creixell digne és de historiar-se, cer general de tres reys hi a estos governava.	100
Morí dit en lo exèrcit y no sabent com premiar-lo ells lo pòrtan al sepulcre, més glòria no pot constar-na. ²⁹	101
Estas, ho nobles miñons, són las glòrias alcança nostra invichta nació ab lo cer de mes ydalga.	102
O Verge de Montserrat, perla nostra catalana, ajudau los de l'exèrcit de la nostra terra amada.	103
Nostre compte també és rey de las Índias y de Espanya, de buy abant li direm rey y pare de la pàtria.	104
Voluntaris, Déu vos quart, los de casta catalana, y que serviu a l'exèrcit de la corona de Espanya.	105
En lo exèrcit, miñons, abivar la nostra fama, ab ànimo, catalans, al servey del rey de Espanya.	106
Pregam tots en nostra terra per lo acert de vostras armas, perquè conseguíu trofeos per Déu, lo rey, y la Espanya.	107
Finis	

29. Segons l'historiador Pere Tomic, Dalmau de Creixell tingué una actuació decisiva en la batalla de Las Navas de Tolosa, però no és segur que hi participés.